

במקדש), ובמדינה בשאר המקומות. הלולב היה ניטל רק יום אחד ביום טוב הראשון של חג הסוכות, (ואפילו כשחל בשבת). משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב נטל במדינה בכל המקומות שבעה ימים של החג (חוץ מיום השבת) זכר למקדש, יחד עם זאת דרש רבנים את הפסוק ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה שיהא מן התורה יום הנך כלל כל יום מ"ז בניסן שבו היו מביאים את מנחת העומר אסור לאכול מן התבואה החדשה, בזמן שאין עומר:

(ד) בראשונה בזמן שבית המקדש היה קיים היו בית הדין מקבלין את עדות החדש את העדים שראו את הלבנה בחידושה, במשך כל היום השלושים לחודש הקודם, ומיד כשקבלו את עדותם הכריזו שהיום הוא ראש חודש, ועל כרחך בכל שנה היה עליהם לנהוג את השלושים באלול (מתחילת הלילה) קודם (כיום טוב של ראש השנה) שציפו שיספיקו העדים לבוא באותו היום ולהעיד על חודש תשרי, והיות ועד למנחה ברוב הפעמים היו העדים כבר מגיעים, לכן תקנו שיאמרו עם נסוך נסכי התמיד של בין הערבים את השיר המיוחד לראש השנה (משאיכ בשחרית), ואם באמת באו אז, קדשו הסנהדרין את אותו היום, והיה היום ההוא מן הדין קודש לאיסור מלאכה ולתקיעת שופר ולעשות את יום המחרת יום חול גמור, ואכן למעשה מאז ומעולם הגיעו עדי תשרי עוד לפני זמן המנחה, אבל פעם אחת נשתנה אחרו העדים מלבא עד לאחר קרבן התמיד של בין הערבים, ונתקלקלו הלויים המשוררים בשיר שלא אמרו לא שיר של ראש השנה ולא של יום חול עם התמיד של בין הערבים (למרות שחובה לומר שיר על הקרבן), מפני שהסתפקו אם עוד יגיעו העדים עד סוף היום ויקדשו אותו, והשיר שצריך לומר הוא של ראש השנה, או לא, וצריך לומר שיר של יום חול, וכדי למנוע השנות הדבר התקינו החכמים שבאותו הדור שלא יהיו בית הדין מקבלין את עדי חידוש הלבנה במשך כל היום אלא רק עד המנחה עד זמן הקרבת התמיד של בין הערבים, (ואם באו עדים קודם המנחה בית דין היו מקדשין את החודש ונודע שיפה נהנו בו קודש, ולמחרת היה יום חול), ואם באו עדים להעיד על חודש תשרי מן המנחה ולמעלה לא היו מקבלים אותם באותו היום והיו מקדשים את החודש רק למחרת, מ"מ אע"פ שמצד הדין יום זה חול הוא (ואף היו אומרים בו שיר של יום חול), היו נוהגין כל אותו היום קדש כיום טוב, והמשיכו באיסור עשיית מלאכה כבכל שנה, כדי שלא יזלזלו בשנה הבאה באותו היום (לעשות בו מלאכה כמו שאשתקד התברר למפרע שהיום ההוא היה למעשה יום חול) ולמחרת היו עושים אותו יום קדש מן הדין, שהוא ראש השנה האמיתי מן התורה (לתקיעת שופר ולקרבת היום ולמנוח ממנו ליום הכפורים ולסוכות), אך משחרב בית המקדש והתבטלו הקרבנות, וכבר לא היה חשש של קלקול הלויים בשיר, אז התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו מקבלין עדות החדש כל אותו היום של השלושים באלול ואפילו

(א) צוותה אותנו התורה לשמוע קול שופר ביום ראש השנה, והיה צריך להיות שאפילו כשחל ראש השנה בשבת שלא תהיה מניעה לתקוע בו, היות ותקיעת שופר אינה מלאכה האסורה מן הדין בשבת, ועל זה אומרת המשנה יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת חכמים גזרו שלא יתקעו בו בשופר מפני החשש שמא מתוך הבהילות לצאת ידי חובה, יטול את השופר בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים ללכת אצל הבקי לתקוע, כדי ללמוד ממנו או כדי שיתקע לו, ויבא לידי איסור הוצאה בשבת (ויש כח בידי חכמים לבטל מצוה מן תורה בשב ואל תעשה, באופן שלא מתבטלת המצווה לגמרי), מ"מ במקדש לפני החרבן היו תוקעים בשופר כדין תורה, ולא גזרו שם חכמים, מפני שאימת המקדש ואימת בית הדין הגדול עליהם ולא ישכחו ויוציאו את השופר לרשות הרבים, אכל לא היו תוקעים במדינה בשאר המקומות, שנזרו חכמים מפני החשש דלעיל שיבואו לעבור על איסור הוצאה בשבת, משחרב בית המקדש השני, וגלתה סנהדרין מירושלים ליבנה, התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהיו תוקעין בראש השנה שחל בשבת בכל מקום שיש בו בית דין באותו הזמן (ואפילו אינו בית דין קבוע), מפני שבית דין זריזין הן, ומוזהירין את העם, ולא יבואו התוקעים להעביר את השופר בפניהם ברשות הרבים, אומר רבי אלעזר, לא התקין רבן יוחנן בן זכאי לתקוע בשופר בשבת אלא ביבנה בלבד ששם היה אז מושב הסנהדרין (של שבעים ואחד דינים, והוא הדין בכל מקום שאליו גלתה סנהדרין גדולה לאחר מכן), ומפני אימת הסנהדרין על הציבור אין חשש שיעברו על איסור הוצאה, אמרו לו חכמים לרבי אלעזר, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין קבוע של עשרים ושלושה דינים שנסמכו בארץ ישראל:

(ב) בראש השנה שחל בשבת היו תוקעים בירושלים אפילו שלא בפני בית דין, וביבנה לאחר התקנה (אפילו היחידים) היו תוקעים אך ורק בפני בית הדין ועוד זאת היתה ירושלים יתרה על יבנה עוד הברדל נוסף היה ביניהם, שכל עיר שמקימת את כל התנאים הבאים: שהיא ראויה את ירושלים, דהיינו שאינה נמצאת נמוכה בעמק, ושומעת את הברת קול השופר שבירושלים, דהיינו שאינה בראש ההר, וקרובה שנמצאת בתחום אלפיים אמה שלה, ויכולה לבא אליה, דהיינו שאין נהר מפסיק ביניהם - תוקעין בה בשופר (כשחל ראש השנה בשבת), וביבנה לאחר החרבן לא היו תוקעין בשבת אלא רק בבית דין בלבד וכ"ש שלא בערים הסמוכות לה:

(ג) ממשיכה המשנה למנות עוד שניים מתקנות רבן יוחנן בן זכאי בחרבן, בראשונה בזמן שהיה בית המקדש קים היתה הלולב עם מיניו נטל במקדש מן התורה כל שבעה ימים של חג הסוכות (חוץ משבת חול המועד שנזרו חכמים שלא יטלו אפילו

סמוך לשקיעת החמה (מ"מ אם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש כבתקנה הקדומה).

אמר רבי יהושע בן קרחה, ועוד זאת התקין רבן יוחנן בן זכאי בענין קידוש החודש, שאפילו אם ראש בית דין שיקר מצוות קידוש החודש תלויה בו (שהוא אומר על החודש "מקדש") לא נמצא במקום מושב הסנהדרין, אלא נמצא בכל מקום אחר (ואפילו קרוב), שלא יהיו העדים עדי החודש עצמם הולכין אחריו להעיד אלא הם הולכים רק למקום הידוע לשיבת הנוער בית הדין לקידוש החודש, ולא יצטרכו לטרוח יותר (שמחמת הטרחא עלולים הם להמנע מלבוז להעיד בפעם הבאה), והסנהדרין מקבלים את עדות החודש ומקדשין אותו אפילו בלעדיו (ואם הוא נמצא במקום קרוב ישלחו הבית-דין לקרוא לו):

(ה) סדר ברכות של תפילת העמידה (של מוסף) של ראש השנה שבהם תוקעים בשופר בשלושה סדרים כך הוא: אומר אבות ברכת "מנן אברהם" וגבורות "אתה גבור" וקדשת השם "אתה קדוש", וכולל פסוקים שבהם מוזכרים מלכיות ה' עמהן עם ברכת קדושת השם, (שמלכות ה' וקדושתו קשורים יחד), וחזרתם בה בא"י המלך הקדוש (והרי הזכיר מלכות בחתימה), ואינו תוקע למלכויות בחתימת הברכה, אלא מיד אומר קדשת היום אתה בחרתנו וכו' בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון, ותוקע לאחר חתימת הברכה עבור סדר מלכויות למרות שלא הזכירם בברכה זו, ואח"כ אומר פסוקי זכרונות בברכה בפני עצמה וחזרתם בה "זוכר הברית" ותוקע פעם שניה לזכרונות, ואח"כ אומר פסוקי שופרות וחזרתם "שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים" ותוקע פעם שלישית לשופרות, ואומר שלוש ברכות אחרונות עבודה "רצה" והודאה "מורים אנחנו לך" וברכת פתנים "שים שלום", כך הוא הסדר לפי דברי רבי יוחנן בן נורי, אמר לו רבי עקיבה, אם אינו תוקע בשופר למלכיות ונשתתה ברכה זו לענין התקיעה, היה ראוי לשנותה גם לענין מספר הפסוקים שמזכירים, ואם כן למה הוא מזכיר בה עשרה פסוקים למלכויות כמו בזכרונות ובשופרות? אלא כך הוא הסדר: אומר את שלושת הברכות הראשונות אבות וגבורות וקדשת השם, וכולל מלכיות בברכה רביעית עם קדשת היום וחזרתם בא"י מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון ותוקע, ואומר זכרונות בברכה בפני עצמה ותוקע לאחריה, וכן אומר שופרות ותוקע לאחר הברכה, ואומר עבודה והודאה וברכת פתנים כנ"ל:

(ו) בכל אחת מן הברכות הנוספות אין פותחין מעשרה מלכיות פסוקים שמוזכרים בהם מלכות ה' (בעבר בחוה ובעתיד), ולא פחות מעשרה פסוקים שמוזכרים בהם זכרונות של ציבור, ולא פחות מעשרה פסוקים שמוזכרים בהם שופרות (כנגד עשרה הלולים של הללו אל בקדשו, וכנגד עשרת הדברות, וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם), ואומרים שלושה פסוקים מן התורה, שלושה מהכתובים (מספר תהלים), ושלושה מהנביאים, ומשלים בפסוק נוסף מן התורה, רבי יוחנן בן נורי אומר, אם אמר שלש שלש פסוקים מכלל כנון שאמר פסוק אחד מהתורה ואחד מהנביאים ואחד מהכתובים למלכויות וכן לזכרונות ולשופרות, יצא.

אין מזכירין בסדרים אלו זכרון מלכות ושופר של פרענות של עם ישראל, שאינם סימן יפה לראש השנה, בכל ברכה מתחיל בתורה וממשיך בפסוקים מהכתובים ומשלים בנביא, רבי יוסי אומר משלים בפסוק נוסף מן התורה, אבל אם השלים בתורה ר"ל אם השלים בפסוק מן הנביא יצא בדיעבד:

(ז) (נהגו להעלות שליח ציבור אחר בתפילת מוסף לא זה שהמתפלל שחרית) העובר להתפלל לפני התקנה ביום טוב של ראש השנה, השליח ציבור השני שמתפלל תפילת מוסף, מברך את הברכות הנוספות הנ"ל, ועמהם מתקיע את השופר כנ"ל (ותקנו שיהיו תוקעים במוסף במקום בשחרית, אע"ג שזרזים מקדימים למצוות, מפני נזירת המלכות שלא יתקעו, והיו מקפידים על כך בשחרית), ובשעת ההלל בימים שאומרים בהם את ההלל (ואין ראש השנה בכללם), הראשון החזן של שחרית מקרא לציבור את ההלל והם עונים אחריו (ואין מאחרים את ההלל לתפילת מוסף, מפני שזרזים מקדימים למצוות):

(ח) שופר של ראש השנה למרות שהוא מצוה מן התורה, אין עוברים עוברו אפילו על איסורים מדרבנן כדי לצאת ידי חובת התקיעה, ולכן אין מעבירין עליו בעבורו את התחום ללכת חוץ לתחום שבת, כגון להביאו, או לשמוע שם את התקיעות, ואין מפקחין אין פותחים ומפנים עליו מעל השופר את הגל של האבנים להוציאו מתחתם (משום טלול מוקצה או מפני שצריך לחפור בכלי חפירה), וכמו כן לא עולין באילן שחוששין שמא יתלוש ממנו, ולא רוכבין על גבי בהמה שחוששין שמא יתחוך זמורה להנהיגה (ויעבור באלו על מלאכת קוצר), ולא שטין אין שוחים על פני המים שחוששים שמא יעשה כלי לשוט באמצעותו במים, ואין חותכין אותו כדי לתקנו בין בדבר שהוא שאסור הוא משום שבות מדרבנן, כגון לחתוך בכלי שאין דרך

התפילה נְתַמְנָה נזדמן לו שופר, אפילו שכעת אין התקיעות על סדר הברכות, תוקע ומריע ותוקע וחוזר על סדר זה של שלוש קולות (תקיעה תרועה ותקיעה) שֶׁלֹש פְּעָמִים סדר אחד למלוניות, אחד לזכרונות, ואחד לשופרות.

כְּשֶׁם שֶׁשְׁלִיחַ צַבּוּר חָיֵב להתפלל בראש השנה ובכל ימות השנה תפילת הלחש, כִּי כָל יָחִיד וְיָחִיד שִׁוְדַע להתפלל לא יסמוך על השליח צבור אלא חָיֵב להתפלל בעצמו תפילת הלחש (שמסכתבר שכל אחד צריך להתפלל ולבקש רחמים על עצמו, והשליח צבור חוזר בקול רק כדי להוציא ידי חובה את שאינו יודע להתפלל). רִבֵּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, שְׁלִיחַ צַבּוּר מוֹצִיא אֶת הָרַבִּים השומעים את תפילת החזרה (מילה במילה מראשה ועד סופה) יְדֵי חוֹבָתָן להתפלל, אפילו אם הם יודעים להתפלל בעצמם, (מ"מ הציבור ככלל מתפללים בלחש תחילה כדי לאפשר לשליח צבור שמתפלל אתם להסדיר את תפילתו קודם לכן):

בחן את ידיעותך:

1. האם מותר לתקוע בשופר בשבת שחל בו ראש השנה? האם מותר ליטול לולב בשבת של חג הסוכות? פרט לפי הזמנים והמקומות.
2. אילו מחמש התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי נמנות במשניות שבפרק זה, ומדוע תקן אותם?
3. מהו סדר הברכות בתפילת מוסף של ראש השנה, והיכן תוקעים?
4. איזה דינים מלמדת אותנו המשנה לגבי הפסוקים שמזכירים בתפילה זו?
5. מדוע אומרים את ההלל (שבחגים) בתפילת שחרית ואילו תקיעת שופר (שבראש השנה) בתפילת מוסף?
6. איזה מלאכות אסור לעשות כדי לקיים מצוות שופר, ומה מותר?
7. האם מותר לתת לקטן לתקוע בראש השנה תקיעות שאינם של מצווה?
8. מהו מתעסק? האם התוקע, או השומע ממנו, יצא ידי חובה?
9. כמה קולות של שופר צריך לשמוע בראש השנה? איזה? ומה שיעור הקולות?
10. האם תקיעת השופר צריכה להיות דווקא בתפילת מוסף?
11. האם שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתם להתפלל?

לחתוך בו שופרות, (שתיקון בלאחר יד הוא), וּבֵין וּכִישׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא מלאכה נמורה שאיסורה הוא מְשֻׁם לֹא תַעֲשֶׂה מן התורה, כגון לחתוך בדבר שדרכו בכך (וזאת מפני שאין שופר שהוא "עשה" יכול לדרוח יום טוב שהוא "לא-תעשה ועשה", ועוד שבזמן שעוקר את הלאו עדיין לא מקיים את העשה של שופר, וחכמים עשו כאן חזק לדבריהם והשווה לשל תורה בשב ואל תעשה, שאפילו שבות אין השופר רוחה). אָבֵל אִם רָצָה לְתַן לְתוֹכוֹ מִים אוּ יֵין להחליקו שיהיה קולו צלול יותר, יִתֵּן ואינו נקרא תיקון כלי (ולא נזרים שמא יעשה כלי).

אֵין מַעֲבִיין אין מונעים אֶת הַתִּינוּקוֹת את הילדים מִלְתַּקוֹעַ אע"פ שאין בתקיעתם מצווה, וזאת כדי לחנכן במצוות, שיהיו מלומדין לתקוע, אָבֵל באמת, אפילו מִתַּעֲסִקִין עִמָּהֶן שאומרים להם שיתקעו ומדריכים אותם עַד שֶׁיִּלְמְדוּ לתקוע כראוי (שהתקיעה אינה מלאכה ואין איסורה אלא משום שבות, ולא נזרו כאן לעניין קטנים).

וְהַמִּתַּעֲסֵק בשופר, שאינו מתכוין לתקיעה או שרצה לתקוע תקיעות קצרות מדי (או שלא התכוין לתקוע לשם מצווה) ומ"מ יֵצֵא לוֹ תקיעה כראוי, אע"פ לֹא יֵצֵא ידי חובה, וְהַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתַּעֲסֵק, אע"פ שעיקר המצווה היא בשמיעת השופר ולא בעצם התקיעה, והשומע הרי מתכוון לצאת ידי חובה, מ"מ גם הוא לֹא יֵצֵא ידי חובה:

(ט) סֵדֶר הַתִּקְיעוֹת, שֶׁלֹש סדרים אחת למלוניות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות, שֶׁל שֶׁלֹש קולות – תקיעה (קול ארוך) ותרועה (קול מופסק) ותקיעה – לכל סדר, שכל תרועה צריכה תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה.

שְׁעוֹר הַתִּקְיעָה אורך הזמן של (שלושת) התקיעות (הראשונות) של שלושת הסדרים הם כְּשֶׁלֹש תְּרֻעוֹת של שלושת הסדרים (נמצא ששיעור תקיעה אחת כשיעור תרועה). שְׁעוֹר אורך זמן של תְּרֻעָה כְּשֶׁלֹש יְבָבוֹת כשלש יללות (קצרים ותכופים כמו של בכי וקנינה).

תִּקְעַת בְּרֵאשׁוֹנָה את התקיעה הפשוטה שלפני התרועה כשיעור הראוי לה וּמִשְׁךְ הָאֵרִיךְ בְּשִׁנְיָה בתקיעה שלאחר התרועה כְּשֶׁתִּיִּם כפליים משעור התקיעה הראשונה (והיתה כונתו שתחשב לו גם לתקיעה הראשונה של הסדר הבא), אֵין בְּיָדוֹ לא נחשבת לו אֶלָּא תקיעה אַחַת זו שלאחר הסדר הראשון, וצריך תקיעה נוספת לתחילת הסדר הבא (שאינו להחשיב תקיעה אחת לשניים).

מִי שֶׁבִּרְךְ שֶׁהתפלל תפילת מוסף, ולא היה לו שופר לתקוע בו לכתחילה על סדר הברכות הנ"ל, וְאַחֵר כִּי אַחֵר